

نقش نهادهای واسط در تحول دانشگاه‌ها: از تولید علم تا حل مسائل جامعه

سیدساجد موسوی^۱، محمود ابوالقاسمی^۲، محمد قهرمانی^۳، محمدصادق خیاطیان یزدی^۴

چکیده

کارآفرینی در دانشگاه‌ها و تحقق دانشگاه کارآفرین، امروزه برای دانشگاه‌های کشور نه صرفاً گزینه‌ای مطلوب، بلکه ضرورتی اجتناب‌ناپذیر به نظر می‌رسد. لزوم نقش‌آفرینی در شرایط سخت اقتصادی، استفاده از فرصت‌های بیرونی و کنشگری به‌عنوان بازیگری ارزش‌آفرین از جمله مواردی است که تحقق دانشگاه کارآفرین را اهمیت می‌بخشد. در مسیر حرکت دانشگاه‌ها به سوی کارآفرینی و حل مسائل جامعه، نهادهای واسط از قبیل مراکز رشد و شتاب‌دهنده‌ها به‌عنوان بازوی ارتباطی دانشگاه با محیط پیرامونی نقش ایفا می‌کنند. با دقت در مأموریت نهادهای واسط، به نظر می‌رسد نهادهای واسط در تحقق دانشگاه نسل سوم نقش به‌سزایی داشته باشند. این موضوع از این جهت مهم به نظر می‌رسد که در دهه اخیر رشد و اقبالی کم‌نظیر در کشور ما به مراکز رشد، شتاب‌دهنده‌ها و... شده است. لذا هدف پژوهش، اکتشاف نقش نهادهای واسط در تحول دانشگاه‌ها و تحقق دانشگاه نسل سوم انتخاب شد.

این پژوهش جهت اکتشاف موقعیت‌های بدیع هدف‌گذاری شد و از همین رو با رویکرد کیفی و به روش مطالعه موردی چندگانه انجام پذیرفت. روش جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود. در مصاحبه با مسئولان و فعالان نهادهای واسط، نتیجه مستقیم یا غیرمستقیم اقداماتی که نهادهای واسط انجام می‌دادند، حرکت دانشگاه به سمت کارآفرینی بود که جهت پژوهش احصاء شدند.

در همین راستا فعالیت‌های عینی و اقدامات مشخص نهادهای واسط مورد مطالعه در رابطه با این نقش‌های پنجگانه، با دقت مورد بررسی قرار گرفت. این فعالیت‌ها و اقدامات، شامل اجرای مجموعه‌ای از برنامه‌ها و طرح‌ها نظیر پیشگام، رویش و حلقه‌های راه مهندسی و همچنین راه‌اندازی نهادهای کوچک‌تری همچون کاروژه و رایداد بوده‌اند که هر یک در چارچوب نقش‌های پنج‌گانه یاد شده، کنش‌هایی عملی در جهت تقویت، تسهیل و پیشبرد دانشگاه کارآفرین ایفا نموده‌اند.

کلیدواژه‌ها:

تحول دانشگاه، دانشگاه کارآفرین، نهادهای واسط، تحقیق کیفی، تحول، علوم انسانی

۱۶

دوره ۴، شماره ۴، پیاپی ۱۶
زمستان ۱۴۰۴

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۴-۰۶-۳۰

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴-۱۲-۰۸

مصص: ۳۶-۱۷

شابا چاپی: ۲۳۲۲-۵۵۹۹

رتبه علمی

ب

بررسی صحت گواهی در:
JOURNALS.MSRT.IR

۱. دانشجوی دکتری، آموزش عالی (گرایش مدیریت)، دانشگاه شهید بهشتی، ایران

۲. دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه شهید بهشتی، ایران (نویسنده مسئول) m-abolghasemi@sbu.ac.ir

۳. دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه شهید بهشتی، ایران

۴. استادیار پژوهشکده مطالعات بنیادین علم و فناوری، دانشگاه شهید بهشتی؛ ایران

۱. مقدمه و بیان مسأله

در دهه‌های اخیر، نقش و جایگاه دانشگاه‌ها در نظام‌های اجتماعی و اقتصادی دچار تحولی بنیادین شده است. دیگر نمی‌توان دانشگاه را صرفاً نهادی آموزشی یا پژوهشی با کارکردهای سنتی در نظر گرفت؛ بلکه امروزه دانشگاه‌ها به‌عنوان بازیگران فعال در عرصه اقتصاد دانش‌بنیان شناخته می‌شوند. در این چارچوب، تحول در دانشگاه تا حد زیادی با مفهوم «دانشگاه کارآفرین» یا «دانشگاه نسل سوم» گره خورده است؛ چراکه فراتر از آموزش و پژوهش، نقش‌آفرینی در توسعه نوآوری، تجاری‌سازی دانش، و خلق ارزش اقتصادی و اجتماعی را نیز بر عهده دارد (اسماعیلی و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۵). تحقق این نوع دانشگاه، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، ضرورتی راهبردی در مسیر رشد پایدار و تقویت زیست‌بوم نوآوری محسوب می‌شود. از همین رو تحقق دانشگاه کارآفرین، به مثابه تحولی بزرگ در نظام دانشگاهی کشور، تلقی می‌شود.

از سوی دیگر، طی دهه اخیر، نهادهایی همچون مراکز رشد، شتاب‌دهنده‌ها، فضاها، کار اشتراکی و سایر بازیگران در زیست‌بوم نوآوری در ایران و سایر کشورها به‌طور چشم‌گیری گسترش یافته‌اند. این نهادها با هدف حمایت از شکل‌گیری و توسعه کسب‌وکارهای نوپا، ترویج فرهنگ کارآفرینی و تسهیل فرآیند تجاری‌سازی ایده‌ها فعالیت کرده و به‌عنوان واسطه‌هایی مؤثر میان دانشگاه، صنعت و جامعه ایفای نقش می‌نمایند (اشتهاردی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۳۴). این امکان وجود دارد که چنین نهادهایی، با پیوند خوردن به ساختار دانشگاه و ایجاد تعاملات هدفمند، نقش کلیدی در کارآفرینی‌سازی دانشگاه و حرکت آن به سوی الگوی دانشگاه نسل سوم ایفا کنند.

بررسی و تحلیل ابعاد مختلف نقش نهادهای واسط در تحقق دانشگاه کارآفرین از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ زیرا، نخست آن‌که مفهوم دانشگاه کارآفرین در کشور نیازمند عبور از مرحله مباحث نظری و ورود به عرصه اجرا و تحقق عینی است. دوم آن‌که، در ساختار نظام علمی و فناوری ایران، نهادهای واسط به‌عنوان بازیگران متعدد و فعال حضور پررنگی دارند و می‌توانند نقش مؤثری در شکل‌گیری و تقویت زیست‌بوم کارآفرینی دانشگاه‌ها ایفا کنند. از این رو، بررسی جایگاه، کارکرد و تأثیر نهادهای واسط در فرآیند حرکت به سوی دانشگاه کارآفرین، از منظر نظری و کاربردی، دارای موضوعیت و ضرورت قابل توجهی است.

پیشینه پژوهشی

۱. دانشگاه کارآفرین

با دقت در سیر تطور دانشگاه از بدو پیدایش تاکنون، می‌توان دریافت که دانشگاه‌ها در دنیا انقلاب‌های مهمی در ساحت رسالت و کارکرد را از سر گذرانده‌اند؛ در تاریخچه‌ی دانشگاه‌ها می‌توان پنج نسل متفاوت را شناسایی کرد. از میان آن‌ها، ادبیات و پیشینه‌ی سه نسل نخست غنای بیشتری دارد، لذا در این پژوهش ابتدا به توضیح و بررسی این سه نسل پرداخته‌ایم

و سپس تمرکز اصلی خود را بر دانشگاه نسل سوم قرار داده‌ایم. نسل اول دانشگاه‌های دنیا، دانشگاه‌هایی بودند که رسالت اصلی آنان آموزش بود؛ آموزش به معنی آموختن، یاد دادن و تعلیم در برابر تربیت (معین، ۱۳۸۵: ۸۵) که در این دانشگاه‌ها از پژوهش‌های بنیادین در بهترین حالت استقبال می‌شد. به این دانشگاه‌ها، دانشگاه‌های نسل اول یا «هامولتی» گفته می‌شود. تا اوایل قرن نوزدهم میلادی، دانشگاه‌ها همه نسل اولی و دارای تک کارکرد آموزش بودند؛ اما با تغییر شرایط جهانی و نیازهای جوامع، کارکرد پژوهش به دانشگاه اضافه شد. هرچند تحقیقات بنیادین کم‌وبیش در دانشگاه‌های نسل اول نیز به چشم می‌آمد (اترکویتز، ۲۰۲۲: ۱۳). این دانشگاه‌ها که دانشگاه‌های نسل دوم نامیده می‌شوند، ناتوان از کسب درآمد بوده و به شدت به بودجه‌های دولتی متکی هستند (نامنی، ۱۳۹۸: ۴۹).

پس از تغییرات نسل اول و دوم دانشگاه، مفهوم دانشگاه کارآفرین مطرح شد. دانشگاه کارآفرین در کنار آموزش و پژوهش، بر حمایت از فعالیت‌های کارآفرینانه دانشجویان و دانش‌آموختگان و پیوند آنان با نهادهای واسط شامل پارک‌های علم و فناوری و مراکز تحقیق و توسعه مبادرت می‌ورزد (اترکویتز، ۲۰۲۲: ۱۴).

با توجه به ضرورت‌های متعدد در مسیر حرکت به سوی دانشگاه‌های کارآفرین، در این پژوهش تحقیق چنین دانشگاه‌هایی امری مفروض تلقی شده و تمرکز اصلی بر بررسی نقش‌آفرینی نهادهای واسط در این فرایند معطوف شده است.

از این‌رو، از این بخش به بعد در پیشینه پژوهش، تأکید بر بررسی نهادهای واسط خواهد بود تا مشخص شود این نهادها تا چه اندازه می‌توانند زمینه ساز و تسهیل‌گر حرکت نظام آموزش عالی به سوی دانشگاه کارآفرین باشند. نکته حائز اهمیت این است که تحول در سیستم دانشگاهی و دستیابی به دانشگاه‌های نسل نوین نیازمند دوره گذار چندین ساله است (اسماعیلی و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۹).

۲. نقش‌آفرینی نهادهای واسط در پیوند دانشگاه، صنعت و نوآوری

در دهه‌های اخیر، مفهومی به نام نهاد واسط، نهاد میانجی، دفتر انتقال فناوری و مرکز نوآوری در ادبیات آموزش عالی مطرح شد و با گذشت زمان محققان بیشتری به این موضوع پرداختند. از سوی دیگر در عالم بیرون نهادهای متعددی به نام مراکز رشد، شتاب‌دهنده‌ها و مراکز نوآوری تأسیس و از اقبال چشمگیر جامعه دانشگاهی جهان برخوردار شدند. علاوه بر اینکه تعاریف نهادهای واسط و میانجی از نظر خبرگان، متفاوت و متعدد است، کلیدواژه‌های بسیار متعددی نیز در نام‌گذاری این نهادها استفاده شده است که از این میان می‌توان به «نهاد واسط»، «کانون هماهنگی»، «ناحیه نوآوری»،

«کارخانه نوآوری»، «قطب نوآوری»، «مرکز نوآوری»، «خوشه نوآوری»، «مرکز رشد»، «شتاب‌دهنده»، «مراکز انتقال فناوری»، «پارک‌های فناوری»، «شرکت واسطه‌ای» (استانکیویکز، ۱۹۹۵)، «پل واسطه» (بسنت و راش، ۱۹۹۵: ۱۰۳) «کارگزار» (هارگادن و ساتن، ۱۹۹۵: ۷۳۲)، «سازمان‌های فوق ساختار» (آرم‌سترانگ و همکاران، ۲۰۲۳: ۳۴۸) و «شخص ثالث» (مانتل و رزگر، ۱۹۸۷: ۱۳۲) اشاره کرد. با وجود برخی تفاوت‌ها که بین تعاریف کلیدواژه‌های بیان شده وجود دارد، در بسیاری از پژوهش‌ها این کلیدواژه‌گان به جای همدیگر به کار رفته‌اند.

الیاسی در تحقیق خود درباره نقش نهادهای میانجی در همکاری‌های فناورانه و نوآورانه با استفاده از رویکرد پژوهش و توسعه و انتقال فناوری، سه نقش اصلی تنظیم محیط نهادی همکاری، قابلیت‌سازی و تسهیلگری و اشاعه را به‌عنوان ابعاد نقش‌های میانجی‌گرها مشخص کرده است (الیاسی، ۲۰۱۱: ۱۳). جازسون نیز در تحقیق خود پنج کارکرد اصلی پشتیبانی منابع مالی، میانجی‌گری و داوری، ارزیابی و مشروعیت‌بخشی، واسطه فناوری و تأمین‌کننده منابع و مدیریت را برای سازمان‌های میانجی شناسایی کرده است (جازسون، ۲۰۰۷: ۴۹۸).

در این زمینه چهار کارکرد اساسی برای میانجی‌ها ذکر شده است که شامل مشاوره، میانجی‌گری، واسطه‌گری، و تأمین‌کننده منابع است (ها و لی، ۲۰۲۲: ۱۲۵۹). اما از دیدگاه کلرکس^۴ و لیوویس^{۱۵} سه کارکرد اصلی برای نهادهای واسطه نوآوری وجود دارد که شامل دسته‌بندی تقاضا، ایجاد شبکه و مدیریت روند نوآوری هستند (کلرکس و همکاران، ۲۰۰۹: ۲۵۳).

در این واسطه‌گری نهادها و مراکز متنوعی بین دانشگاه و جامعه، از جهات مختلف، محل پژوهش پژوهشگران بوده است. در ساحت حفاظت از مالکیت فکری و تجاری‌سازی، دفاتر انتقال فناوری^{۱۶} مدیریت ثبت پتنت، لیسانس و قراردادهای تحقیق مشارکتی، از دارایی‌های فکری دانشگاه محافظت و بستر حقوقی انتقال آن به صنعت را فراهم می‌کند (گویررو^{۱۷} و اوربانو^{۱۸}، ۲۰۱۲). از سوی دیگر در زمینه شتاب‌دهی و ایجاد کسب‌وکار، پارک‌های علم و فناوری و مراکز

- 1 Innovation Factory
- 2 Innovation Pole
- 3 Innovation Center
- 4 Cluster of Innovation
- 5 Incubator
- 6 Accelerator
- 7 Technology Transfer Office (TTO)
- 8 Technology Park
- 9 Intermedia Firm
- 10 Bridger
- 11 Superstructure organization
- 12 Third Party
- 13 Johnson
- 14 Clerk
- 15 Leeuwis
- 16 Transfer Technology Offices
- 17 Guerrero
- 18 Urbano

شتاب‌دهی با ارائه فضای کار، مربیگری، شبکه‌سازی و دسترسی به سرمایه‌گذاران خطرپذیر، به اسپین آف‌ها و استارت‌آپ‌های متکی بر فناوری دانشگاه کمک می‌کنند تا به شرکت‌های بالغ و پایدار تبدیل شوند. (اتزکویتز، ۲۰۰۰) این نقش آفرینی می‌تواند موجب تامین منابع مالی برای دانشگاه از طریق ایجاد پژوهش‌های تقاضامحور شود. (مهدی، حسینی و فیروزآبادی، ۱۳۹۷) همچنین این نهادها می‌توانند شبکه از نوآوران و کارآفرینان را در اکوسیستم دانشگاه شکل دهند. (میگون پوری و همکاران، ۱۳۹۸: ۹۷۳).

و در آخر از دیدگاه ناکوا و زاودی، میانجی‌ها در سه سطح سیاست‌گذاری، راهبردی و عملیاتی ایفای نقش می‌کنند. کارکرد نهادهای میانجی در سطح اول حمایت، در سطح دوم واسطه‌گری و در سطح سوم هم‌پوشانی مرز فعالیت دانشگاه و صنعت است (ناکوا و همکاران، ۲۰۱۲: ۲۶۷).

خلاءهای پژوهشی احصا شده:

موضوع این پژوهش به واکاوی نقش نهادهای واسط در تحول دانشگاه و پیشبرد دانشگاه‌های نسل سوم اختصاص دارد. مرور ادبیات موجود نشان می‌دهد که اگرچه مطالعات متعددی در زمینه دانشگاه‌های نسل سوم از یک‌سو، و نهادهای واسط از سوی دیگر انجام شده‌اند، بررسی پیوند میان این دو حوزه و تحلیل نقش عملیاتی نهادهای واسط در تحقق الگوی دانشگاه کارآفرین، کمتر درخور توجه قرار گرفته است. بر همین اساس، پژوهش حاضر با اتخاذ رویکردی تلفیقی و میان‌رشته‌ای، طراحی شده و با اتکا به روش مطالعه موردی میدانی، مجموعه‌ای از نهادهای واسط فعال را در بستر واقعی دانشگاه‌های پیشرو ایران بررسی می‌کند تا از خلال این بررسی، الگوهایی برای نقش آفرینی مؤثرتر این نهادها در تحول دانشگاهی ارائه دهد.

به عبارت دیگر، نوآوری اصلی این پژوهش در تمرکز بر بستر واقعی و بررسی میدانی نهادهای واسط در ایران است؛ به گونه‌ای که تأثیر آن‌ها بر دانشگاه‌های کشور به صورت مستقیم و مبتنی بر شواهد مورد تحلیل قرار گرفته است. روش اتخاذ شده در پژوهش و یافته‌های پژوهش و نتیجه‌گیری به ترتیب در بخش‌های پیش‌رو به تفصیل توضیح داده خواهد شد. طبق توضیحات ذکر شده، سؤال محوری این پژوهش «نقش نهادهای واسط نوظهور در ایران در راستای تحقق دانشگاه‌های نسل سوم چیست؟»

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف، از نوع پژوهش‌های کاربردی، از نظر روش کیفی و از نظر ماهیت اجرا مطالعه موردی چندگانه محسوب می‌شود و ابزار جمع‌آوری داده‌ها مطالعه اسناد و مصاحبه است. پژوهش از نظر هدف به سه دسته بنیادین، توسعه‌ای و کاربردی تقسیم می‌شود. با توجه به اینکه جهت‌گیری اساسی این پژوهش، کاربردی است نتایج تحقیق در

نهادهای واسط جهت کمک به تحقق دانشگاه کارآفرین بوده است و با توجه به اینکه عمده منابع جمع‌آوری داده در مرحله مصاحبه، از فعالان نهادهای واسط انتخاب شدند، این پژوهش در زمره تحقیقات کاربردی طبقه‌بندی می‌شود. این تحقیق، از این جهت به روش کیفی انجام می‌شود که آشنایی کلی با نهادهای واسط به طور عمیق حاصل گردد، به بیان کرسول، رویکرد کیفی وقتی استفاده می‌شود که محقق با تعاریف، توصیف‌ها، معانی، موقعیت‌ها، فرآیندها و پدیده‌ها سروکار دارد؛ علی‌رغم رویکرد کمی که وقتی به شمارش، اعداد، کمیت و... نیاز هست، مورد توجه قرار می‌گیرد (کرسول و همکاران، ۲۰۰۷: ۲۵۹).

جهت آشنایی اولیه و کلی محقق با نهادهای واسط ابتدا به دو روش مطالعه اسناد و مصاحبه‌های آزاد، اطلاعات اولیه نهادهای واسط جمع‌آوری شد تا مصاحبه‌های اصلی که به صورت نیمه‌ساختاریافته طراحی شده بودند، به صورت بهتری انجام گیرد. معیار انتخاب افراد مصاحبه‌شونده در مصاحبه‌های آزاد و نیمه‌ساختاریافته، تجربه فعالیت آن‌ها در نهادهای واسط در گذشته یا حال حاضر، مطالعه پژوهشی در ساحت نهادهای واسط و دانشگاه کارآفرین و تجربه همکاری با نهادهای واسط بوده است. پس از تجمیع داده در مرحله کیفی از تحقیق، تحلیل داده‌های کیفی به روش تحلیل محتوا صورت پذیرفت.

مطالعه موردی عبارت است از مطالعه عمیق روی نمونه‌هایی از یک پدیده در محیط طبیعی آن و از دیدگاه افرادی که در آن پدیده مشارکت داشتند (بورگ و همکاران، ۱۳۹۸: ۹۴۱-۹۶۱). در این پژوهش، نمونه، نهادهای واسطی هستند که الگوی کارکردی آن‌ها در تحقق دانشگاه نسل سوم بررسی می‌شود و با توجه به برتری مطالعه موردی چندگانه به تک موردی (بین، ۲۰۰۹: ۱۸) و (ایستیک، ۲۰۱۳: ۱۱) و از آنجا که هدف پژوهش، بررسی دو یا چند پدیده یا مورد واقعی و مشابه (میلز و همکاران، ۲۰۰۹: ۳۴) و در زمینه واقعی خود (بین، ۲۰۰۹: ۱۸) هست، روش این پژوهش، مطالعه موردی چندگانه انتخاب شد.

در پژوهش به روش مطالعه موردی چندگانه، تعداد پیشنهادی موارد مطالعه شده ۴ الی ۱۰ مورد است (ایزنهارت، ۱۹۸۹: ۳۶)؛ لذا ۵ مورد جهت مطالعه عمیق انتخاب شد. موارد انتخاب شده عبارت‌اند از مرکز نوآوری و تعالی کوثر، مرکز آموزشی گام، کانون خدمت‌رسانی دانشگاه تهران، اندیشکده سیاستگذاری امیرکبیر و پژوهشکده شهید رضایی.

نهادهای منتخب این پژوهش دارای سه ویژگی کلیدی بودند که آن‌ها را برای مطالعه مناسب می‌ساخت: نخست، استقلال ساختاری از دانشگاه؛ دوم، برقراری تعامل پایدار با دانشگاه‌های طراز اول و بهره‌گیری از ظرفیت‌های انسانی مشترک و سوم، داشتن حداقل پنج سال سابقه فعالیت مستمر. این شاخص‌ها با هدف تضمین کیفیت تحلیل و تمرکز بر نهادهای واجد صلاحیت انتخاب شده‌اند. استقلال نهادی، امکان ایفای نقش واسطه‌گری واقعی را فراهم می‌آورد و از هم‌پوشانی ساختاری با دانشگاه که می‌تواند عملکرد میانجی‌گرانه را مخدوش کند، جلوگیری می‌کند. در عین حال، ارتباط

فعال با دانشگاه برای اثربخشی چنین نهادهایی امری ضروری است؛ اما این ارتباط زمانی معنا پیدا می‌کند که با دانشگاه‌هایی برقرار شود که خود در مسیر حرکت به سوی الگوی دانشگاه نسل سوم قرار دارند. به همین دلیل، تمرکز بر دانشگاه‌های پیشرو کشور در دستور کار قرار گرفت. همچنین، سابقه فعالیت چندساله نهاد، به منزله نشانه‌ای از بلوغ نسبی و ثبات عملکرد آن تلقی شده و از این طریق امکان ارزیابی تجربه‌ای قابل اتکا فراهم شده است.

نهادهای واسط انتخاب شده در این پژوهش از حیث ویژگی‌هایی نظیر «رشته‌ها و حوزه‌های تخصصی فعالیت»، «دامنه و گستره فعالیت‌های دانشگاهی مرتبط» و «اندازه و مقیاس نهاد» دارای تفاوت‌های درخور توجهی هستند. این تنوع عمدتاً به دو دلیل اساسی صورت پذیرفته است. نخست آنکه هدف اصلی تحقیق ارائه مدلی فراگیر و منعطف برای تحقق دانشگاه نسل سوم است که محدود به رشته‌ها یا موضوعات خاصی از نهادهای واسط یا دانشگاه‌ها نمی‌شود. دوم آنکه حفظ تنوع در میان نهادهای منتخب، امکان طراحی الگویی کاربردی و قابل تعمیم در حوزه‌های مختلف را فراهم می‌آورد. با این حال، باید اذعان داشت که با توجه به ماهیت مطالعه موردی چندگانه و محدودیت‌های ذاتی آن، تعمیم‌پذیری مستقیم یافته‌ها به تمام نهادهای واسط نمی‌تواند بدون اشکال باشد؛ اما می‌توان این نتایج را به‌عنوان مبنایی الهام‌بخش و راهگشا در توسعه و بهبود عملکرد نهادهای مشابه در نظر گرفت.

با توجه به این نکته که محقق قصد داشت به جز سه ویژگی مذکور در ابتدا، نهادهای واسط در باقی ویژگی‌ها متفاوت و متنوع باشند، در انتخاب موارد راهبرد نمونه‌گیری، تغییرات بیشینه در ویژگی‌های مذکور انتخاب شد. این راهبرد به منظور نگاه از زوایای مختلف به پدیده مفید است (کرسول، ۲۰۰۷: ۲۴۳). نمونه‌گیری با این راهبرد، مستلزم انتخاب مواردی است که دامنه تغییرات پدیده را نشان دهد (بورگ و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۱۰-۳۸۰). از همین رو، در انتخاب نهادهای واسط مورد مطالعه، تلاش شد نمونه‌ها شامل نهادهای فعال زمینه‌های فنی و مهندسی، علوم انسانی و سیاست‌پژوهی باشند. ویژگی‌های عمده و اصلی این نهادها درباره متغیرهای مذکور در بالا، در جدول ۱ آورده شده است.

ردیف	نام نهاد واسط	سال تأسیس	حوزه کاری	تعداد گروه زیرمجموعه	دانشگاه مرتبط	تعداد افراد فعال	توضیحات
	مرکز نوآوری و تعالی کوثر	۱۳۷۲	منابع انسانی- علوم انسانی- فناوری اطلاعات	حدود ۱۰	دانشگاه تهران	حدود ۵۰	
	پژوهشکده شهید رضایی	۱۳۷۸	فنی و مهندسی	حدود ۱۰	دانشگاه صنعتی شریف	حدود ۱۰۰	نماینده زیست‌بوم نوآوری مرتبط با دانشگاه صنعتی شریف

Maximum variation sampling

	حدود ۱۰	دانشگاه تهران	۱	فعالیت‌های خیریه عام‌المنفعه	۱۳۹۰	کانون خدمت‌رسانی	
فعال ذیل شبکه کانون‌های تفکر ایران و مرتبط با اغلب دانشگاه‌های برتر کشور	حدود ۲۰	-	۱	آموزش- ترویج	۱۳۹۲	مرکز آموزشی گام	
	حدود ۲۰	دانشگاه امیرکبیر	۴	سیاست‌پژوهی	۱۳۹۶	اندیشکده سیاست‌گذاری امیرکبیر	

جدول شماره ۱. ویژگی‌های عمده و اصلی نهادهای واسط

۳. ارزیابی کیفیت پژوهش:

علی‌رغم گذر حدود چهل سال از ارائه معیارهای ارزیابی توسط لینکن و گوبا، همچنان آن معیارها از رایج‌ترین معیارها جهت اطمینان از کیفیت پژوهش است. در این پژوهش نیز چهار معیار ذکر شده توسط این دو دانشمند مورد استفاده قرار گرفت. (لینکن و گوبا، ۱۹۸۵) توضیح معیارهای چهارگانه و کیفیت احراز آن‌ها در پژوهش حاضر در جدول ۲ آمده است.

مؤلفه	شرح	توضیح مؤلفه در پژوهش پیش‌رو
اعتبارپذیری ^۱	درجه حقیقی بودن یافته‌های مطالعه، با این معیار بررسی می‌شود.	مشاهده بالغ بر صد سند از نهادهای واسط، تماس بلندمدت با محیط پژوهش، تجربه چندساله محقق در نهادهای واسط، انجام بالغ بر ۴۰ مصاحبه، کدگذاری داده‌ها توسط متخصصین دیگر و ضریب توافق بالای کدگذاران، گفت‌وگو و ارائه متعدد یافته‌ها به متخصصین موضوع و در نهایت توصیف غنی داده‌ها در پژوهش ^۲ ، حاکی از احراز اعتبارپذیری در این پژوهش است.
اطمینان‌پذیری ^۴	اگر تحقیق واحد با روش واحد و به روی جامعه واحد اما در زمان متفاوت انجام شود، نتایج ثابت باشد.	با توجه به سابقه چندین ساله محقق در همکاری با نهادهای واسط و مشارکت بلندمدت محقق در تحقیق (و رویه بیش از دو ساله جمع‌آوری داده در طول تحقیق که هم‌زمان با آن رویه تحلیل داده نیز پیش رفت) و استفاده از نمونه‌گیری هدفمند و مصاحبه با افرادی که غنی‌ترین اطلاعات را در اختیار پژوهش قرار دادند، این نکته به نظر می‌رسد در پژوهش حاضر رعایت شده است.

۱Credibility
 ۲Independent Coding
 ۳Thick Description
 ۴Transferability
 ۵Prolonged Engagement
 ۶Purposeful Sampling

ذکر مراحل تحقیق به صورت تفصیلی که قابلیت پیگیری روش تحقیق را دارد و بررسی کامل فرآیند تحقیق توسط یک نفر به عنوان ممیزی خارجی ^۱ بیانگر انتقال پذیری در پژوهش است.	تحقیق در زمان‌ها و محیط‌های دیگر نیز صادق باشد.	انتقال پذیری ^۱
پژوهشگر برای اطمینان از تاییدپذیری این پژوهش، اقدامات زیر را انجام داد: تایید اساتید و خبرگانی که نتیجه تحقیق را مطالعه کرده‌اند، بایگانی داده‌های جمع‌آوری شده شامل اسناد، متن و صوت مصاحبه‌ها، انسجام درونی پژوهش و ارائه نتیجه تحقیق به مجلات علمی معتبری که داوری تخصصی دارند.	یافته‌ها و نتایج پژوهش برخاسته از داده‌های پژوهش باشد نه پیش‌فرض‌های پژوهشگر.	تأییدپذیری ^۳

جدول شماره ۲: توضیح احراز معیارهای مطروحه توسط لینکلن و گوبا در پژوهش حاضر

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش ابتدا در مرحله اکتشافی، اقدامات مختلفی که نهادهای واسط انجام می‌دادند و نتیجه مستقیم یا غیرمستقیم آن، حرکت دانشگاه به سمت کارآفرینی بود، احصاء شدند. در این مرحله، با توجه به اینکه اکثر مصاحبه‌شونده‌ها از مفهوم دانشگاه کارآفرین به طور ضمنی آگاه بودند، ولی تعاریف دقیق و علمی آن را نمی‌دانستند، محقق با توصیف ویژگی‌های مختلف دانشگاه کارآفرین، سعی در تقریب ذهنیت مصاحبه‌شوندگان داشت. پس از بیان اقدامات و تصمیمات نهادهای واسط که دلالت منطقی یا عینی آن سوق دادن دانشگاه به سمت دانشگاه کارآفرین است، این اقدامات و تصمیمات ذیل عناوین مشخصی دسته‌بندی شدند و عنوان این دسته بر اساس اثر آن‌ها در حرکت دادن دانشگاه به سمت نسل سوم انتخاب شد. دسته‌بندی نقش‌های حاضر جهت حصول الگوی نقش نهادهای واسط، برخاسته از محتوای پژوهش در مرحله کیفی بود و تقسیم‌بندی نظریه‌های مختلف و پژوهش‌های دیگران با وجود اینکه برای محقق الهام‌بخش بود، اما تأثیر اساسی در این تقسیم‌بندی نداشت. نکته دیگر آنکه در این پژوهش، نقش نهاد واسط بر دانشگاه با دقت بررسی شده است. پرواضح است دانشگاه نیز بر نهاد واسط، ارتقاء کیفیت عملکرد آن، رشد بهره‌وری کارکنان آن و... تأثیرات بسیاری می‌تواند داشته باشد که در این تحقیق از بازگویی آن‌ها صرف نظر شده است؛ البته به فراخور موضوع در برخی بخش‌ها، به آن‌ها اشاره گذرایی شده، اما بررسی‌های تفصیلی و تکمیلی جهت پژوهش به سایر محققان پیشنهاد می‌شود.

بدیهی است که صورت‌بندی نقش‌های مورد بحث، بر پایه‌ی تحلیل پژوهشگر پس از مشاهده‌ی داده‌ها و رخدادها انجام شده است. از این‌رو، تقسیم‌بندی و نام‌گذاری ارائه‌شده برآمده از تحلیل و تفسیر داده‌هاست و نه طرحی از پیش تعیین شده. این طبقه‌بندی، ماهیتی تحلیلی و تبیینی دارد و با هدف درک دقیق‌تر ابعاد نقش‌آفرینی نهاد واسط تدوین شده است.

Dependability
External Audit
Conformability

همچنین در برخی موارد، هم‌پوشانی و اشتراک در نقش‌ها مشاهده می‌شود که امری طبیعی در فرایندهای پیچیده‌ی نهادی و اجتماعی به شمار می‌آید.

۴. نقش اول: تسهیل‌گری

یک نقش مهم نهادهای واسط در تحقق دانشگاه‌های نسل سوم، نقش تسهیل‌گری است. نقش تسهیل‌گری به معنی «آسان کردن مسیر دانشگاه در حرکت به سمت تحقق شاخص‌ها و ویژگی‌های دانشگاه کارآفرین»، استفاده شده است. به عبارت دیگر فرض پنهان این نقش، آن است که در مواردی، مسیر نیل دانشگاه به سوی نسل سومی شدن روشن و واضح است و اراده کافی در بازیگران درونی و بیرونی دانشگاه و همراهی ساختارهای آن جهت این حرکت وجود دارد؛ اما به علت دشواری مسیر، طی این طریق به کندی صورت می‌گیرد یا با مسئله‌هایی روبه‌روست. با این فروض، برخی اقدامات نهادهای واسط بیشتر و بهتر معنا پیدا می‌کنند و نقش آن‌ها در این مسیر روشن‌تر می‌شود. تسهیل‌گری «کاروزه» و طرح «رشنا» از جمله تسهیل‌گری‌های نهاد واسط به شمار می‌رود.

مقوله کلی	مقوله خرد	شواهد گفتاری یا تحلیل منطقی
نقش تسهیل‌گری	ایجاد مزیت مالی برای پروژه‌های دانشگاهی	با بروز جذابیت‌های مالی برای بازیگران مختلف در دانشگاه، مسیر کارآفرینی در تعریف پروژه‌های دانشگاهی تسهیل می‌شود.
	آموزش کارآفرینی با امکان استفاده از اساتید و مشاوران مجرب	برگزاری کلاس‌های آموزشی متعدد در دانشگاه‌های برتر با همکاری مراکز میانجی، تیم‌های نوآور و... گواه این نقش آفرینی نهادهاست.
	ایجاد امکان گذراندن واحدهای کارآموزی و پایان-نامه در پروژه‌های صنعت	جذابیت ارتقاء سرمایه انسانی برای شرکت‌های دانش‌بنیان از طریق به کارگیری دانشجویان دانشگاه‌های برتر می‌تواند پیشران و تسهیل‌گر این نقش آفرینی نهادهای واسط باشد.
	تعریف پروژه‌های دانشجویی با همکاری نهادهای واسط	طراحی پروژه‌های دانشجویی با همکاری تیم‌های نوآور در اطراف دانشگاه می‌تواند با سهولت بیشتری انجام گیرد.
	ایجاد امکان پژوهش در بسترهای واقعی حول موضوعات مرتبط با کسب و کار	تسهیل در انجام پژوهش‌هایی که مسئله آن‌ها ناظر به دانشگاه تعریف می‌شود و داده‌های آن به روش آسان‌تری جمع می‌شود، نقش نهاد واسط در ارتقاء دانشگاه به نسل سوم را نشان می‌دهد.
	تخصیص بهینه گزنت‌های پژوهشی	توزیع گزنت‌های دانشکده و دانشگاه و تخصیص آن در پروژه‌ها و سرفصل‌های متنوع با ایجاد امکان بازخوردهای واقعی، می‌تواند با بهینگی بیشتری صورت پذیرد.
	ایجاد شبکه‌ای از تیم‌ها و شرکت‌های نوآور	«ما اینجا را کردیم پاتوق. دانشگاه، پاتوق کارآفرینان، سرمایه‌گذاران و استارت‌آپ‌ها باید شود. شاید کسی این را دستاورد مهمی برای پژوهشکده نداند؛ ولی من می‌گویم این کار از فلان پروژه و بهمان اختراع جلوتر است. هر کسی بفهمد گفت‌وگو سازی یعنی چه، می‌داند چه می‌گویم.»

با شکل‌گیری شبکه‌ای از دانشجویان و دانش‌آموختگان کارآفرین در دانشگاه، به طور ضمنی و خودآگاه، حجم مشورت‌ها و ایده‌هایی که دانشجویان در راستای کارآفرینی و نوآوری می‌شنوند، بیشتر می‌شود.	هدایت تحصیلی	جدول شماره ۳: نقش رصد و اتصال استعدادهاى دانشجویی به زمینه مناسب
نزدیکی فیزیکی و ساختاری نهادهای واسط به دانشگاه می‌تواند موجب ارتباط وثیق منابع انسانی دانشگاه‌ها با تیم‌های کارآفرین و شرکت‌های نوآور شود و فرایند جذب و استخدام دانشجویان در بسترهای کارآفرین، تسهیل شود.		

جدول شماره ۳: نقش تسهیل‌گری

نقش دوم: نقش نمادین

نقش دیگر نهاد واسط در سوق دانشگاه به سمت کارآفرینی، نقش نمادین است. نقش نمادین نهادهای واسط نه یک نقش تشریفاتی و صوری، بلکه به معنی وجود جلوه و نمادی از کارآفرینی در دانشگاه است و آن نماد خود نهاد واسط و تیم‌های کارآفرینی است که به واسطه نهاد واسط در دانشگاه حضور دارند و فعالیت کارآفرینانه می‌کنند. کارکرد مهم نماد در زیستگاه اجتماعی «بیان معنا و ایجاد یک هویت است (فولادی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۱). نقش نمادین نهاد واسط در دانشگاه، مشخصاً منتقل‌کننده دو معنا در فضای دانشگاه است. معنای اول تغییر یک نگرش و باور در اهالی دانشگاه، مبنی بر امکان‌پذیر بودن کارآفرینی و امکان تجمیع آن با رسالت دیگر دانشگاه، اساتید و دانشجویان و معنای دوم، ایجاد یک هویت و احساس تعلق مبنی بر کارآفرینی است. این ایجاد هویت موجب افزایش انگیزه نیز می‌شود که این معنا در قالب نقشی جدا به تفصیل بحث خواهد شد. در این نقش، کارکرد ایجاد احساس تعلق به یک هویت خاص در سوق دانشگاه به سمت کارآفرینی مدنظر است. به عبارتی دیگر نقش نمادین نهاد واسط موجب ایجاد هویتی خاص در دانشگاه شده و فرض پنهان شکل‌گیری آن هویت، امکان‌پذیر بودن و واقعی بودن رخداد آن هویت در عالم بیرون است. ایجاد زیست‌بوم نوآوری در مجاورت دانشگاه‌های صنعتی شریف و تهران، همراه با حضور فعال شبکه‌ای از کارآفرینان در پیرامون این دانشگاه‌ها، به‌منزله نمادی پر قدرت و معنادار از پیوند میان دانشگاه و اکوسیستم کارآفرینی تلقی می‌شود.

مقوله کلی	مقوله خرد	شواهد گفتاری یا تحلیل منطقی
تولید	ایجاد هویت کارآفرینی در دانشگاه	تولید واژگان هویت‌بخش در زمینه کارآفرینی، شکل‌دهی به نهادهای کارآفرین در زیست‌بوم دانشگاه و مهم‌تر از آن ایجاد الگوهای موفق و نمایش آن‌ها در دانشگاه، موجب ایجاد هویت کارآفرینانه در بستر دانشگاه می‌شود.
	تولید و تقویت احساس تعلق به هویت‌های کارآفرینانه در دانشگاه	ایجاد پایگاه اجتماعی و حس فطری انسان به قرار گرفتن در جمع‌های دلخواه، می‌تواند کشتی درونی در پیوستن دانشجویان و دانش‌آموختگان به نهادهای کارآفرین ایجاد کند.
	تبیین الگوهای موفق و ایجاد امید مبنی بر	«باید الگو را نشون بدهی؛ حرف، حرف است! وقتی حرف می‌زنی، صرفاً یک‌سری مولکول‌های هوا را جابه‌جا می‌کنی. باید نشان بدهی اگر این را نام یکی از اساتید مطرح دانشگاه که در صنعت نیز بسیار [آگویی، دکتر ...

هیچ چیز نمی‌تواند بگوید. نگوید عمراً قبول کند و راستش حق افعال هستند هم دارد.»	امکان تجمیع کارآفرینی با تحصیل
با تبیین و نمایش الگوهای واقعی کارآفرین در دانشگاه که توانسته‌اند مدارج علمی را نیز طی کنند، سوالات و گره‌های ذهنی مبنی بر متناقض بودن کارآفرینی و کار علمی حل‌شدنی خواهد بود.	نمایش امکان تجمیع رسالت ارزش‌آفرینی با تولید علم و گسترش مرزهای دانش

جدول شماره ۴: نقش نمادین

نقش سوم: نقش نظری و رویکردی

نقش دیگر نهادهای واسط در نیل دانشگاه به سمت اهداف کارآفرینانه، نقش نظری نامیده شده است. نقش نظری نهادهای واسط، گسترش و تعمیق ادبیات نظری حول موضوعات مرتبط با کارآفرینی است. نقش نظری نهادهای واسط در تعمیق پژوهش‌های مرتبط

که کارایی آن نیز در بلندمدت معلوم می‌شود و علی‌رغم نقش‌های دیگر، سنجش آن به سهولت انجام‌شدنی نیست، شاید عمیق‌ترین و دیربازده‌ترین نقش نهادهای واسط در ارتقاء دانشگاه به نسل سوم باشد.

دانشگاه نسل سوم، مفهومی نظری و شامل مدل‌ها و الگوواره‌های ارائه شده در پژوهش‌های علمی است که عینیت بخشیدن به این الگوها و مدل‌ها می‌تواند در تسهیل پژوهش‌ها و ایجاد حس قرابت در محققان، مفید باشد و از این طریق کیفیت پژوهش‌های مرتبط ارتقاء یابد. بدیهی است وقتی پژوهش حول مفهومی عینی و مبتنی بر شواهد تجربی انجام می‌شود، در مقایسه با حالتی که سطح بالایی از انتزاع در پژوهشگر جلوه می‌کند، به مراتب با دشواری بیشتری صورت می‌پذیرد و از سوی دیگر پژوهش در مفاهیم عینی از سوی طیف گسترده‌ای از پژوهشگران قابلیت انجام دارد.

از سوی دیگر، با ایجاد محیط واقعی زیست‌بوم کارآفرینی، امکان آزمون فرضیه‌های مطرح‌شده در پژوهش‌های پیشین نیز میسر خواهد بود و این خود علاوه بر گسترش باور عمومی به محتوای تئوری در اذهان، می‌تواند موجب تعمیق پژوهش‌ها گردد. این نکته در کنار ایجاد امکان آزمایش حول موضوعات و نظریه‌های مختلف می‌تواند اثر به‌سزایی در حرکت دانشگاه به سوی نسل سوم داشته باشد. پرواضح است با وجود بستر و زیست‌بوم کارآفرینی امکان طراحی آزمایش‌های مختلف حول تئوری‌های گذشته و نو بیشتر فراهم خواهد بود.

مقوله کلی	مقوله خرد	شواهد گفتاری یا تحلیل منطقی
نقش نظری و رویکردی	عینی‌سازی مفاهیم و سازه‌های نظری	بروز واقعی ایده‌ها و مسائل کارآفرینانه در بستر دانشگاه موجب شکل‌گیری متناوب و رفت‌وبرگشتی بین ساحت نظر و عمل در پژوهش‌ها و اقدام‌های عملی می‌شود و تقویت مضاعف هردوی این ابعاد را در بردارد.
	آزمون فرضیه‌ها و بررسی عملی تئوری‌های موجود راجع به نهادهای واسط	با حضور نهاد واسط در دانشگاه و پیاده‌سازی ایده‌های کارآفرینانه، فرضیه‌ها، مدل‌ها و ادعاهای مختلف راجع به نهادهای واسط و دانشگاه کارآفرین در بستر محک قرار گرفته و میزان صحت و دقت آن‌ها مشخص می‌شود.
	ایجاد امکان آزمایش و بررسی نقش نهاد واسط یا سایر مسائل کارآفرینانه و نوآورانه	همین رساله شما، همین موضوع تحقیق شما، بازخوانی همین کارهای ماست دیگر. باید بنشینید و همین‌ها را مطالعه کنید.
	استخراج مدل دانشگاه نسل سوم و برنامه‌های راهبردی و عملیاتی	ما باید گام‌های رسیدن به دانشگاه نسل سوم را استخراج کنیم. صرفاً گفتن و تکرار کردن آرزوها مهم نیست.
	ایجاد و افزایش دسترسی به داده	دشواری‌های دسترسی به داده درست و متقن، به مثابه گلوگاه جدی در امور پژوهشی با ایجاد ارتباطات رسمی و غیررسمی بین کارآفرینان و پژوهشگران حل‌شدنی است و برخی پژوهش‌های مرور شده در فصل دوم، گواه دسترسی به داده از همین طرق هستند.
	فرا تحلیل نقش تیم‌ها و شرکت‌ها در دانشگاه کارآفرین	تجمیع تیم‌ها و شرکت‌ها در نهاد واسط، موجب تجمیع داده‌ها شده و امکان نگاه جامع، سیستماتیک و چندبعدی به عملکرد کارآفرینان ایجاد می‌شود.

جدول شماره ۵: نقش نظری و رویکردی

نقش چهارم: نقش انگیزشی

مهم‌ترین و از جهتی گسترده‌ترین نقش نهاد واسط، ایجاد انگیزه در بازیگران مختلف داخل و خارج دانشگاه، جهت حرکت آنان به سمت کارآفرینی است. این نقش در معنای عام می‌تواند تقریباً شامل تمام نقش‌های دیگر نیز قلمداد شود؛ چراکه در همه نقش‌ها، در انتهای حلقه‌های اثرگذاری، خواست و انگیزه بازیگر نهایی است که رخداد یا رخ ندادن آن فعلیتی را رقم می‌زند که نقش نهاد واسط ریشه در آن دارد؛ به‌عنوان مثال، همان‌گونه که ذیل «نقش نظری» توضیح داده شد، مطالعات موردپژوهی در دانشگاه به واسطه وجود این نهادها امکان‌پذیر است؛ حال در تفسیر این نقش‌آفرینی، می‌توان آن را به منزله ایجاد انگیزه دانشجویان جهت انجام مطالعات در این حوزه قلمداد کنیم. به همین دلیل، در این نقش و مقوله‌های خرد زیرمجموعه این نقش، صرفاً نقش‌آفرینی دانشگاه که مستقیماً موجب ایجاد انگیزه در خود بازیگران می‌شود و امکان تعبیر و تفسیر نقش‌های دیگر نیست، ذیل این مضمون کلی بیان می‌شود. در ضمن در مقوله‌های خرد این نقش، به طور

روشن و ویژه به انگیزه‌های مالی که مشخصاً تأثیر به‌سزایی در حرکت بازیگران دارد، تأکید شده است. تکنوتز با طراحی و پیاده‌سازی سازوکارهای انگیزشی، در تلاش است تا پایان‌نامه‌ها و ر ساله‌های تحصیلات تکمیلی را به سمت پرداختن به مسائل واقعی، ملموس و مبتنی بر نیازهای متقن جامعه و صنعت هدایت کند.

توضیح اقدام‌ها و نقش‌آفرینی‌های بازیگران مختلف، به تفکیک بازیگران در جدول ذیل توضیح داده شده است: دولت، نهادهای واسط، اعضاء هیئت‌علمی و دانشجویان، چهار پایه اساسی و مرتبط با این نقش هستند که به تفکیک درباره هر کدام توضیحاتی داده خواهد شد.

مقوله کلی	مقوله خرد	شواهد گفتاری یا تحلیل منطقی
نقش انگیزشی	انگیزه دولت: رهایی نسبی دانشگاه از بودجه‌های دولتی	طبق توضیحات تفصیلی در فصل دوم، وقتی دانشگاه و بازیگران داخل دانشگاه، تبدیل به بازیگران اقتصادی می‌شوند، ولو به صورت بخشی و محدود می‌توانند با تأمین مالی مستقل و کارآفرینانه خوب، درجه وابستگی خود به بودجه دانشگاه را بکاهند.
	انگیزه دولت (۲): گسترش آموزش عالی در کشور متناسب با بازخورد از اشتغال دانش‌آموختگان و ارزش‌آفرینی رشته‌های مختلف	ایجاد حلقه کنترلی مبنی بر کارآمدی یا ناکارآمدی گسترش آموزش عالی در رشته‌ها و حوزه‌های مختلف، با تولید بازخوردهای مناسب برای سیاست‌گذاران امکان‌پذیر خواهد بود.
	انگیزه دانشگاه: ارتقاء تأمین مالی دانشگاه از طریق توسعه پژوهش‌های تقاضامحور	با تعریف پروژه‌هایی که تقاضای بیرونی مبنی بر آن‌ها شکل گرفته است، تأمین مالی دانشگاه ولو در حد محدود می‌تواند از این روش صورت پذیرد.
	انگیزه دانشگاه (۲):	ایجاد حلقه کنترلی مبنی بر کارآمدی یا ناکارآمدی گسترش آموزش عالی در رشته‌ها و حوزه‌های مختلف، با تولید بازخوردهای مناسب برای سیاست‌گذاران امکان‌پذیر خواهد بود.
	انگیزه اساتید: ایجاد انگیزه مالی با مشارکت در پروژه‌هایی با کارفرمای مشخص	با ایجاد امکان تعریف مسئله از سوی جامعه، حسن انجام وظایف همیشگی اعضاء هیئت‌علمی و دانشجویان با ایجاد انگیزه مالی ارتقاء می‌یابد.
	انگیزه دانشجویان: ایجاد ارتباط با کارآفرینان و امکان اشتغال در تیم‌های کارآفرین	«من بی‌تعارف هدف اصلی‌ام از آمدن به اینجا ارتباط است. کسانی که اینجا همکار من هستند و به مرور با آن‌ها دوست شدم، نه تنها همکار و دوست هستند، خیلی از آن‌ها الگوی من هم بودند و هستند و این برای من مهم بود که با این‌ها ارتباط داشته باشم.»

با توجه به مشکلات معیشتی بسیاری از دانشجویان، امکان ایجاد جذابیت‌های مالی در فعالیت‌های کارآفرینانه ولو در حد محدود، می‌تواند در سوق دانشجویان به کارآفرینی مفید و مؤثر باشد.	انگیزه دانشجویان (۲): ایجاد انگیزه مالی با مشارکت در پروژه‌هایی با کارفرمای مشخص	
مهم‌ترین مزیت نهادهای واسط طبق نتایج تحقیق حاضر، «سرمایه انسانی کیفی» است و از همین رو، دسترسی به سرمایه انسانی دانشگاه می‌تواند مهم‌ترین انگیزه نهاد واسط در نقش‌آفرینی‌های متعدد او باشد.	انگیزه نهاد واسط: دسترسی به سرمایه‌های انسانی دانشگاه	
با توجه به هزینه‌های گزاف مربوط به استقرار در کشور، ایجاد فضای سکونت و تجهیزات ارزان‌قیمت، خدمت بزرگی به نهادهای واسط محسوب می‌شود.	انگیزه نهاد واسط (۲): استفاده از فضای استقرار، آزمایشگاه و تجهیزات دانشگاه	

جدول شماره ۶: نقش انگیزشی

نقش پنجگانه: نقش ترویجی و گفتمان‌سازی

نقش ترویجی و گفتمان‌سازانه نهادهای واسط، نقش دیگر نهاد واسط در کارآفرینی شدن دانشگاه است. این نقش به معنای گسترش ادبیات کارآفرینی در زبان‌ها و گفتارهای دانشگاهیان و تعمیق باور به کارآفرینی در اذهان و افکار است. این نقش با نقش «نمادین» که توضیح آن گذشت هم‌پوشانی دارد؛ ولی در این نقش نه‌خاستگاه هویت‌ساز کارآفرینی، بلکه رواج ادبیات و باور به کارآفرینی مدنظر است. با رواج یافتن کارآفرینی و مسئله‌محوری در دانشگاه، می‌توان امید داشت نقش‌های دیگر نهادهای واسط بیشتر و بهتر محقق شوند؛ چراکه با گفتمان‌شدن یک مفهوم، راه برای نقش‌آفرینی آن مفهوم باز می‌شود.

با گفتمان‌سازی کارآفرینی در میان دانشجویان، درخت کارآفرینی در دانشگاه بارور شده و نسل‌های پی‌درپی دانشگاه می‌توانند جایگزین نسل‌های پیشین شوند و راهی را که گذشتگان طی کرده‌اند، با انگیزه و قدرت کافی ادامه دهند. ترویج به مثابه پاشیدن بذرهایی در مزرعه دانشگاه است که شاید در نگاه اول، دستاوردی ملموس نداشته باشد، اما صاحب‌نظران درمی‌یابند که این امر از اساسی‌ترین امور در سطح دانشگاه است و خصوصاً در مواجهه با دانشجویان جدیدالورود و مقاطع پایین تحصیلی موضوعیت بیشتری دارد و می‌تواند جهت‌گیری صحیح در آینده دانشگاه را تضمین کند. با این توضیح، این رسالت نه صرفاً رسالت نهادهای واسط بلکه رسالت اعضای هیئت‌علمی، دانش‌آموختگان و هر کسی است که اهمیت مسیر کارآفرینی و مسئله‌محوری را درک کرده است. برگزاری رویدادهای تخصصی نظیر «پیشگام»، «جهت» و «حلقه‌های راه مهندسی»، از جمله اقدامات ترویجی نهادهای واسط مورد مطالعه به‌شمار می‌روند که با هدف ارتقای تعامل میان دانشگاه و زیست‌بوم نوآوری طراحی و اجرا شده‌اند. (والنسیا و همکاران، ۲۰۲۲)

مقوله کلی	مقوله خرد	شواهد گفتاری یا تحلیل منطقی
نقش ترویجی و گفتمان‌سازی	حضور نهاد واسط در دانشگاه	
	برگزاری رویدادهای نهادهای واسط در داخل دانشگاه	برگزاری ده‌ها رویداد از سوی نهادهای واسط موضوع این رساله یا سایر نهادهای داخل دانشگاه، توسط محقق رصد شد.
	ایجاد فضای گفتمانی از طریق تخصیص فضا به الگوهای گفتمانی	ما یک‌سری آدم داریم که در فضای کارآفرینی دانشجویی شاخص هستند. الان همه می‌دانند در دانشگاه شریف آقای ... و ... سرشناس‌های کارآفرینی‌اند. ما این‌ها رو مدام در دانشگاه نگه می‌داریم و به دانشگاه می‌آوریم. اگر به دانشگاه باشد، یک نگهبان دم در گذاشته است و این‌ها را اصلاً راه هم نمی‌دهد.
	رفت‌وآمد کارآفرینان به دانشگاه	ما از همان اول دانشجویی‌مان، لفظ پاتوق خیلی در ذهنمان افتاد. مثلاً می‌گفتیم دفتر انجمن باید پاتوق دانشجویها بکنیم. اینجا هم همین است. دانشگاه باید پاتوق کارآفرین‌ها و افراد مسئله حل‌کن باشد.
	شکل‌دهی به محیط فناوری و اقتصادی	کم‌کم اگر بتوانی فضا بسازی و در افکار عمومی دغدغه‌هایت را مسلط کنی، می‌توانی محیطی را شکل دهی.
	تولید واژه، بازکردن افق معنایی	همین الفاظ کارآفرین، نوآوری، دانش‌بنیان و خیلی از این واژه‌هایی که در پارادایم کارآفرینی مطرح می‌شوند، افق معنایی باز کرده و فکر تولید می‌کنند.

جدول شماره ۷: نقش ترویجی و گفتمان‌سازی نهادهای واسط

بحث و نتیجه‌گیری

نهادهای واسط در نقش تسهیل‌گر، به ایجاد ارتباط مؤثر میان دانشگاه و صنعت کمک می‌کنند و مسیر تحقق دانشگاه کارآفرین را هموار می‌سازند. این نهادها با فراهم کردن بسترهای عملی برای پژوهش، امکان کارآموزی و پایان‌نامه در پروژه‌های واقعی را ایجاد کرده و از طریق تخصیص بهینه کمک‌هزینه‌های پژوهشی، پژوهش‌های تقاضامحور را تقویت می‌کنند. این یافته، هماهنگ با نتایج پژوهش‌های دیگر است (مهدی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۹). همچنین این نهادها با شبکه‌سازی میان تیم‌ها و شرکت‌های نوآور، ارتباط استعدادهای دانشجویی با فرصت‌های مناسب را تسهیل کرده و مزیت‌های مالی برای پروژه‌های دانشگاهی ایجاد می‌کنند. این یافته در پژوهش‌های دیگر با ادبیات «اکوسیستم نوآوری» یاد می‌شود (میگنون پوری و همکاران، ۱۳۹۸: ۹۷۳).

نقش نظری و رویکردی نهادهای واسط بر توسعه چارچوب‌های مفهومی و تعیین جهت‌گیری‌های راهبردی دانشگاه‌های نسل سوم متمرکز است. این نهادها با بررسی و آزمون تئوری‌های موجود، به عینیت‌بخشی به مفاهیم کارآفرینی و ایجاد

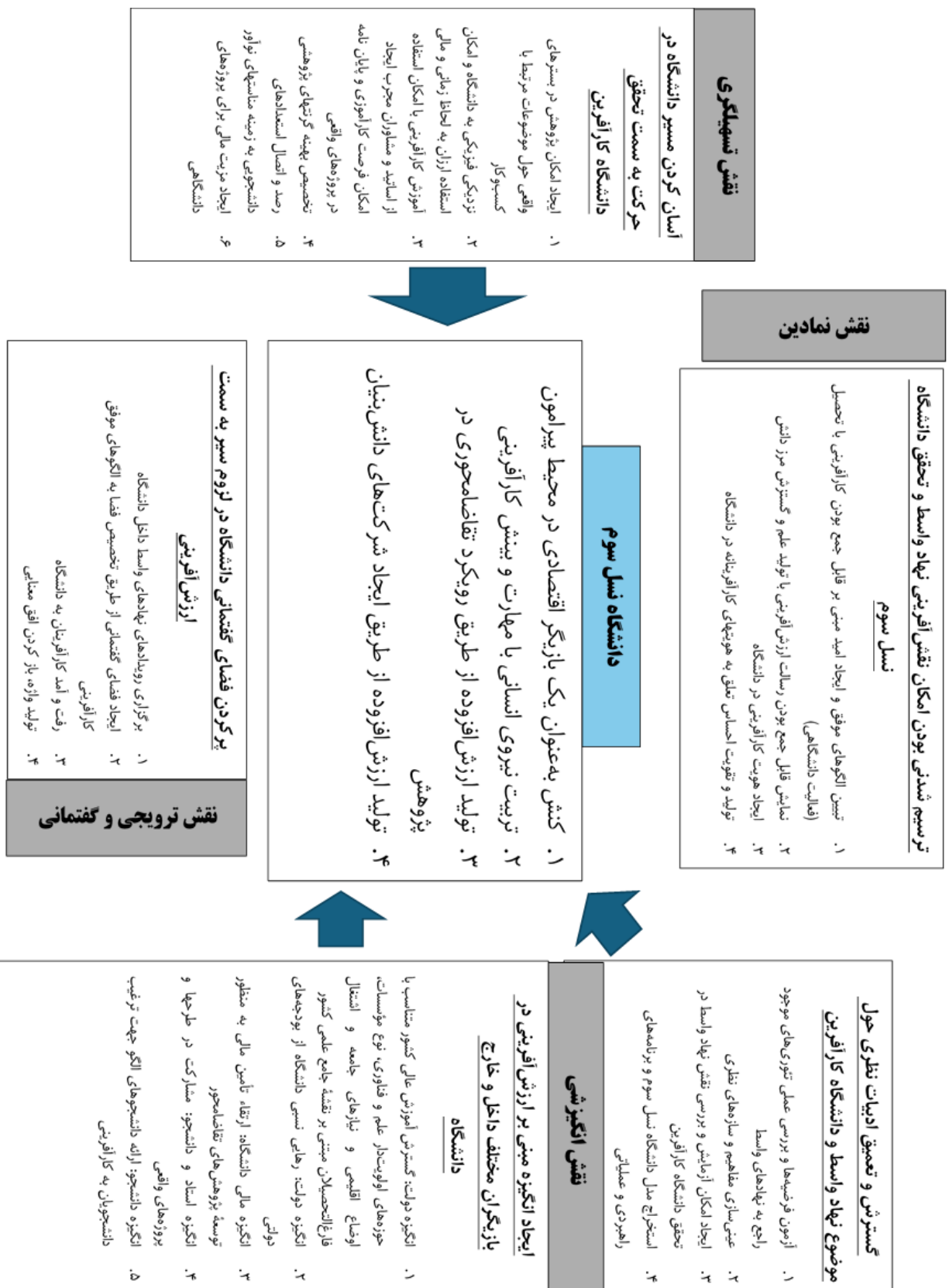
سازه‌های نظری جدید کمک می‌کنند. همچنین آن‌ها با استخراج مدل‌های راهبردی و برنامه‌های عملیاتی، امکان کاربردی‌سازی پژوهش‌های علمی و هم‌راستایی دانشگاه با نیازهای جامعه و بازار را فراهم می‌سازند. در نهایت، این نهادها نقش مهمی در افزایش دسترسی به داده‌های مرتبط با مسائل کارآفرینانه و شکل‌دهی رویکردهای آینده‌نگر در دانشگاه دارند.

نهادهای واسط در نقش نمادین به گسترش ادبیات نظری مرتبط با دانشگاه‌های کارآفرین و نهادهای واسط می‌پردازند. آن‌ها با بررسی و آزمون تئوری‌های موجود، به عینیت‌بخشی سازه‌های نظری کمک کرده و نقش نهادهای واسط را در تحقق دانشگاه نسل سوم به طور عملی بررسی می‌کنند. این نهادها همچنین با ایجاد هویت کارآفرینی در دانشگاه و تقویت احساس تعلق به این هویت‌ها، دانشگاه را به بستری برای تولید علم و ارزش‌آفرینی هم‌زمان تبدیل می‌نمایند.

نهادهای واسط در نقش ترویجی و گفتمانی با برگزاری رویدادها و ایجاد فضای گفتمانی پیرامون کارآفرینی در دانشگاه، به شکل‌گیری تعامل میان دانشجویان، اساتید و کارآفرینان کمک می‌کنند. آن‌ها با فراهم کردن زمینه رفت‌وآمد کارآفرینان به دانشگاه و تخصیص فضا به الگوهای موفق کارآفرینی، مسیر ترویج گفتمان ارزش‌آفرینی را تسهیل می‌نمایند. این نهادها همچنین با تولید واژگان جدید و بازکردن افق‌های معنایی، به شکل‌دهی محیط فناوری و اقتصادی دانشگاه کمک می‌کنند.

نهادهای واسط در نقش مشوق و انگیزشی با ایجاد انگیزه در بازیگران مختلف درون و بیرون دانشگاه، در تحقق اهداف کارآفرینی نقش‌آفرینی می‌کنند. این نکته در هماهنگی با کارکرد نهادهای واسط مطرح ساکن در سیلیکون ولی است (شنکویا، ۲۰۲۱: ۳۱۱). این نهادها با کاهش وابستگی دانشگاه‌ها به بودجه‌های دولتی و ارتقای سازوکارهای تأمین مالی پژوهش‌های تقاضامحور، انگیزه‌های مالی دانشگاه را تقویت می‌کنند. همچنین آن‌ها با ایجاد فرصت‌های واقعی برای مشارکت اساتید و دانشجویان در پروژه‌های کاربردی و تسهیل ارتباط با کارآفرینان، زمینه رشد انگیزه‌های فردی و تیمی را فراهم می‌سازند.

مدل ارائه شده در این طرح، نهادهای واسط را به‌عنوان عاملی کلیدی در تحقق دانشگاه نسل سوم معرفی می‌کند. این نهادها با تسهیل ارتباطات، ارائه الگوهای موفق، ترویج گفتمان کارآفرینی و ایجاد انگیزه در بازیگران مختلف، می‌توانند در تبدیل دانشگاه‌ها به نهادهای کارآفرین و تولید ارزش اقتصادی کمک کنند.

فهرست منابع؛

۱. اسماعیلی، مرتضی؛ مهدوی، مرجان و عبدالمحمدی، محیا (۱۴۰۱). بررسی شاخص‌های مؤثر بر آموزش نوین معماری در دانشگاه‌های نسل سوم به روش دلفی (مورد مطالعه: دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه سوره)، رهپویه معماری و شهرسازی، ۱(۲)، ۲۳-۳۴.
  ۲. اشتهاوردی، مژگان؛ عظیمی، ناصر و شاهمرادی، بهروز (۱۳۹۹). رابطه علیت بین مؤلفه‌های اقتصاد دانش‌بنیان و شاخص پیچیدگی اقتصادی، پژوهش‌های اقتصادی ایران، ۲۵(۸۲)، ۲۱۷-۲۴۲.
  ۳. معین، محمد (۱۳۸۵). فرهنگ فارسی جیبی، گردآوری عزیزالله علیزاده، ۵۲ تهران: راه رشد.
  ۴. نامنی، احمد (۱۳۹۸). تبیین ویژگی‌های دوره گذار دانشگاه از نسل دوم به نسل سوم مطالعه موردی: یکی از دانشگاه‌های فنی-مهندسی کشور، دوفصلنامه مدیریت و برنامه‌ریزی در نظام‌های آموزشی، ۱۲(۱)، ۴۷-۶۸.
  ۵. اسماعیلی، مرتضی؛ مهدوی، مرجان و عبدالمحمدی، محیا (۱۴۰۱). بررسی شاخص‌های مؤثر بر آموزش نوین معماری در دانشگاه‌های نسل سوم به روش دلفی (مورد مطالعه: دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه سوره)، رهپویه معماری و شهرسازی، ۱(۲)، ۲۳-۳۴.
  ۶. فولادی، محمد و حسن‌پور، مریم (۱۳۹۴). نقش نماد و نمادگرایی در زندگی بشر؛ تحلیلی جامعه‌شناختی، معرفت فرهنگی اجتماعی، ۲۴-۱۳۳-۱۵۲.
  ۷. مهدی، مهدی؛ حسینی‌داورانی، سیدمهدی و فیروزآبادی، مرتضی (۱۳۹۷). سازوکارهای تأمین مالی دانشگاه‌ها، بررسی موردی دانشگاه‌های کشور آلمان، تحلیل مالی، ۲(۳)، ۲۷-۳۶.
  ۸. میگون پوری، محمدرضا؛ عربون، ابولقاسم؛ پوربصیر، محمدمهدی و مبینی دهرکردی، علی (۱۳۹۸). طراحی اکوسیستم کارآفرینی پردیس دانشگاهی با رویکرد مدل‌سازی ساختاری-تفسیری، فناوری آموزش، ۱۳(۴)، ۹۶۹-۹۸۰.
۱. Armstrong, K. E. Class, L., Leidinger, K. P. Martinel li, L. & Schul ze, L (۲۰۲۳). Overdependence i n Si l i con Val l ey on the Technol ogy I ndustry, *In The Strat egi c Management of Pl ace at Wrk: Why, What , Howand Where* (pp. ۳۴۳-۳۵۶). Cham Spr i nger Nature Swi tzerl and.
  ۲. Bessant, J. & Rush, H (۱۹۹۵). Bui l di ng bri dges for i nnovati on: the rol e of consul tants i n technol ogy transfer, *Research pol i cy*, ۲۴(۱), ۹۷-۱۱۴.
  ۳. Borg, W R. & Gall, M D (۱۹۸۴). Educati onal research: An i ntroducti on. *British Journal of Educati onal Studi es*, ۳۲(۳).
  ۴. Creswel l, J. W(۲۰۰۷). *Research Desi gn:Qual i tati ve, Quant i tati ve and Mxed Methods Approaches*, Sage.
  ۵. Creswel l, J. W.Hanson, WE. Cl ark Pl ano, V. L. & Mbral es, A (۲۰۰۷). Qual i tati ve research desi gns: Sel ecti on and i mpl ementati on, *The counsel i ng psychol ogi st*, ۳۵(۲), ۲۳۶-۲۶۴.
  ۶. Ei senhardt, K. M(۱۹۸۹). Bui l di ng theori es from case study research, *Academy of management revi ew*, ۱۴(۴), ۵۳۲-۵۵۰.
  ۷. Etzkow i t z, H (۲۰۲۲). Entreprenuri al uni versi ty i con: Stanford and Si l i con Val l ey as i nnovati on and nat ural ecosyst em *I ndustry and Hi gher Educati on*, ۳۶(۴), ۳۶۱-۳۸۰.

۸. Ha, J.C. & Lee, J.W. (۲۰۲۲). Realization of a Sustainable High-Performance Organization through Procedural Justice: The Dual Mediating Role of Organizational Trust and Organizational Commitment, *Sustainability*, ۱۴(۳), ۱۲۵۹.
۹. Hargadon, A. & Sutton, R.I. (۱۹۹۷). Technology brokering and innovation in a product development firm, *Administrative Science Quarterly*, ۷۱۶-۷۴۹.
۱۰. Johnson, W.H. (۲۰۰۷). Resources and Benefits of Intermediary Organizations Supporting Triple Helix Collaborative R&D: The Case of Precarn, *Technovation*, ۲۸(۸), ۴۹۵-۵۰۵.
۱۱. Klerkx, L. & Leeuwis, C. (۲۰۰۹). Establishment and Embedding of Innovation Brokers at Different Innovation System Levels: Insights from Dutch Agricultural Sector, *Technological Forecasting and Social Change*, ۷۶(۶), ۸۴۹-۸۶۰. پ.
۱۲. Lincoln, Y.S., & Guba, E.G. (۱۹۸۵). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
۱۳. Mantel, S.J. & Rosegger, G. (۱۹۸۷). The role of third-parties in the diffusion of innovations: a survey, *Innovation: Adaptation and Growth. Elsevier, Amsterdam*, ۱۲۳-۱۳۴.
۱۴. Mills, A.J., Durepos, G., & Weber, E. (۲۰۰۹). *Encyclopedia of case study research*, Sage publications.
۱۵. Nakwa, K. & Zawdie, G. (۲۰۱۲). Role of Innovation Intermediaries in Promoting the Triple Helix System in MNC-Dominated Industries in Thailand: The Case of Hard Disk Drive and Automotive Sectors, *International Journal of Technology Management & Sustainable Development*, ۱۱(۳), ۲۶۵-۲۸۳.
۱۶. Shenkoya, T. (۲۰۲۱). A study of startup accelerators in Silicon Valley and some implications for Nigeria, *African Journal of Science, Technology, Innovation and Development*, ۱۳(۳), ۳۰۳-۳۱۴.
۱۷. Stake, R.E. (۲۰۱۳). *Multiple case study analysis*, Guilford press.
۱۸. Valencia-Arias, A., Arango-Botero, D., & Sánchez-Torres, J.A. (۲۰۲۲). Promoting entrepreneurship based on university students' perceptions of entrepreneurial attitude, university environment, entrepreneurial culture and entrepreneurial training. *Higher Education, Skills and Work-Based Learning*, ۱۲(۲), ۳۲۸-۳۴۵.
۱۹. Willig, C. & Rogers, W.S. (Eds.) (۲۰۱۷). *The SAGE handbook of qualitative research in psychology*, Sage.
۲۰. Yin, R.K. (۲۰۰۹). Case study research: Design and methods, *Canadian Journal of Program Evaluation*, ۳۰(۱).